

És itt tán pontot is tehetünk egy melegsivű pedagógus csapnivalóan rossz könyve után. (Fábry Zoltán)

EGY LEÁNY FELSZABADULÁSÁNAK TÖRTÉNETE. (Szucsich Mária: Egy leány felszabadul, Masaryk Akadémia kiadása, Pozsony.) Szucsich Mária regénye az utóbbi időben oly' keletnek örvendő életrajzi regények egyik csoportjához tartozik. Önéletrajzi regény, melyet a szerző harmadik személyben mond el, mert szemérmes volta gátolja őt abban, hogy saját magát szólaltassa meg. Az írói „gyónáskényszer“ egyik nagyon érdekes és feltétlenül sok értékes jegyet felmutató adaléka e könyv. Egy fiatal leány lelki és értelmi fejlődését rajzolja meg egyéni eszközökkel, a századforduló éveiben.

Szucsich Mária e könyve tulajdonképpen folytatás. *Tavasztól-télig* című naplószerű írása folytatása, mely közel egy évtizeddel ezelőtt jelent meg s amely már akkor felhívta az illetékesek figyelmét az írónőre. Szucsichnak ez a második könyve már tetemes erőgyarapodásról tesz tanúságot, bár a módszer, a látásmód és írói lerögzítés itt is ugyanaz, mint első könyvében. Szucsich Mária tulajdonképpen fotografál. Valóságos fényképalbum ez a könyv. A századforduló látszólag békés és derűs légkörében elvonulnak előttünk a vidéki magyar középosztály lecsuszott, elproletárosodott tagjai; a nyugdíjas kishivatalnok család, amely titkolt és nehezen leplezhető szegénységben tengeti életét, a módosabb, de önző és buta göggel teli rokonok s a külvárosi ucca szűkölködő és szegényszagú lakói. Különös és furcsa légkör ez, teli ámitással, előítélettel, intrikával, kicsinyeskedéssel. S még furcsábbak az alakjai. Valamennyi többnek akar látszani, mint ami. Esettségében és szűkös életviszonyaiban is „uribb“nak és előkelőbbnek, mint a többi, esetleg tényleg sanyarúbb viszonyok között élő rokon vagy szomszéd. Vak és megmagyarázhatatlan gög és lenézés él ezeknek az embereknek szívében, ahelyett, hogy annyi erkölcsi bátorság lenne bennük, hogy felismernék a közös sorsból származó bajokat és összetartának. Nőíróink között, de különben sem akadt még nálunk senki, aki olyan egy szempillantásra meglátta volna a háborúelőtti magyar életnek ezt a szeletét, mint Szucsich. Ez a környezetről és társadalmi helyzetkép valóban ügyes és sikerült. Kaffka Margit például egészen mást látott meg a magyar életből, mint Szucsich Mária. Mindezt csak azért említjük meg, hogy kiemeljük Szucsich egyéni szempontjait és módszerét.

Az egész regény csupa történés, csupa cselekmény, teli dinamikával, alig akad benne egy-egy nyugalmasabb rész, egy-egy pihenő. Marika — a regény hősnője — állandó mozgásban, fejlődésben. A társadalmi ellentétek, melyekbe lépten-nyomon belebotlik, az urat játszó, lecsuszott kishivatalnoki osztály és a parvenű polgárság, a „szegények“ és „gazdagok“ állandó összehasonlítását, szüntelen lázban, forrongásban tartja e fiatal, kialakulóban lévő leányelket. Regény-e ez? Nem lehet egészen annak tekinteni, hanem, mint fentebb megjegyeztük, inkább képek sorozatának. De ezek a képek élnek, az átélés melegsége és hitele teszi módfelett közvetlenné és valószínűvé őket. Az írónk inkább elmond, mint alakít, komponál. Szerkesztési törvények és sémák nem befolyásolják munkájában.

„Egy leány felszabadul“ ezt a címet adta a könyvnek Szucsich Mária. Vajjon milyen uton jutott el Potich Marika a felszabadulásig? És tényleg felszabadul-e? Ezek a kérdések merülhetnek fel bennünk a regény bírálatára kapcsán.

Marika valóban eredeti leány. Eltűnődik, töpreng, gondolkodik az

élet dolgain. Ám fejlődésének és átalakulásának inkább érzelmi, semmint értelmi motivumai vannak. Környezetéből való kiszakadásának okai is lényegében érzelmi. Látszólag „új” életet kezd, ám mégsem új a szó szoros értelmében az az élet, melyet élettársával vállal. Legfeljebb más, szabadabb és kötetlenebb (s bizonyos mértékig talán még bohém is) azzal az életformával szemben, melynek szorításából oly’ szívesen menekült. Az új élethez és teljes felszabadultsághoz szükséges társadalmi előfeltételek hiányában nem is lehet tehát ujnak tekinteni azt az életformát, mely legfeljebb az emancipáltságnak külső jeleivel kérkedhetik. Az a folyamat, melyről a szerző könyvében beszámol, a legjobb esetben első fázisa lehet a felszabadulás felé történő elindulásnak.

Mindazonáltal Szucsich Mária könyve értéket jelent nemcsak a szlovenszkói magyar irodalom, hanem az egyetemes magyar széppróza szempontjából is. A könyvben szereplő alakok, a környezetrajz és a különös életérzés, melyet őszinte és keresetlen módon, egészséges mérték-tartással vetít eléink az író, komoly írói értékekre vall. Szucsich Mária látásmódja és stílusa sajátosan egyéni. A realizmus feltétlen híve, erről az utról nem tér le. Hangja mindvégig józan, sallangtalan és egyszerű. S épp ezért tekinthetjük hitelesnek azt a képet, melyet a háború előtti kisvárosi magyar szegény középosztályról rajzol, mert a meztelen és hamisítatlan valóság szól hozzánk a könyv lapjairól. (Sándor László)

EGY RÉGI NARODNYIK.* Ha őseit keressük: Heltai Gáspár, Apácai Cseri János utóda; ha követőit: Fáy András, Széchenyi István előde. A fajelv szerint nem sorolható közéjük, hiszen szlovák volt; de a fajnál magasabb közösség, a szellem közössége biztosít neki megkülönböztetett helyet a magyar művelődésben. Az utnak indító impulzust ő is az idegen szellemtől kapta, amit a mindenkori átlag a romlás elvének hisz, pedig az termékenyítette meg állandóan a magyar kulturát, még népies-nemzeti megmozdullásaiban is.

Tessedik munkáját Nagy Frigyes Németországa határozta meg, mely a felvilágosult abszolutizmus alatt renaissanceát élte. (Ha már abszolutizmus, inkább felvilágosult, mint korlátolt abszolutizmus!) Miután majd három század elfecsérlődött a vallási kérdéseken, Nagy Frigyes hagyta, hogy országában mindenki a maga fazonja szerint üdvözöljön, s a birodalom gazdasági és kulturális rendezésére fordította a rendelkezésére álló erőket. (A 18. század racionalizmusa Európa egyik legértékesebb, legteremtőbb korszaka.) A szabad levegő és a nagyszabású munkák: mocsár-lecsapolások, eperfák a homokpuszták helyén, öntözés, csatornák, merinójuh tenyésztése, gyárak, a német nép jóléte, igényei, az iskolák, népművelés — felajzzák Tessediket. Ha mindezt áthonosíthatná otthoni földre!

A véletlen Szarvasra dobja. Ez olyan sivár hely, mint a Sans Souci telke volt; csinálj belőle viruló kertet! És Tessedik megpróbálta. Kerti kísérleteiből, ebből a gazdasági szemináriumából, elterjesztette az észszerű gazdálkodást, talajjavítást, gazdasági növények ültetését, konyhakerésztet, gyümölcsstermelést, szőlőművelést, fásítást, méhésztet, állattenyésztést. A kertet aztán, a maga jövedelmének jelentős rááldozásával, gazdasági szakiskolává fejlesztette ki. Az *Institutum Tessedikianumban* modern tanítás folyik: az életben szükséges és valóban használható tudnivalókkal és gyakorlati kiképzéssel látják el a tanulókat. Számuk néha majd ezer, e német professzorok is mennek oda látni-okosodni, sőt II. Jó-

* Tessedik Sámuel élete és munkája. Irta: Nádor Jenő és Kemény Gábor. — Nagy László könyvtár, Budapest.